

Μακεδονικά

Τόμ. 2

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

1941-1952

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.
1953

Fr. Dölger, Ein Fall slavischer Einsiedlung im Hinterlande von Thessalonike im 10. Jahrhundert. (Sitzungsberichte der bayerischen Akademie der Wissenschaften. Philos.— hist. Klasse. Jahrgang 1952 Heft 1). München, 1952.

Στίλπων Π. Κυριακίδης

doi: [10.12681/makedonika.9297](https://doi.org/10.12681/makedonika.9297)

Copyright © 2016, Στίλπων Π. Κυριακίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κυριακίδης Σ. Π. (2017). Fr. Dölger, Ein Fall slavischer Einsiedlung im Hinterlande von Thessalonike im 10. Jahrhundert. (Sitzungsberichte der bayerischen Akademie der Wissenschaften. Philos.— hist. Klasse. Jahrgang 1952 Heft 1). München, 1952. *Μακεδονικά*, 2, 738–746. <https://doi.org/10.12681/makedonika.9297>

Περὶ εργος εἶναι ἡ λέξις *νερούια* ἢ *νερουγία*. Ἡ ἐν τῷ πίνακι ἐρμη-
νεία τῆς λέξεως, ὡς δηλούσης εἶδος δένδρου, δὲν φαίνεται πιθανή. Ἡ ἐν Α
354 φράσις *κρατεῖ τὴν τοιαύτην νερούιαν* (πρβλ. Act. Xen. 10,47 κατέρ-
χεται μετὰ τῆς ἐκείσε φαινομένης νερούιας) ὑποδηλοῖ ὅτι πρόκειται μᾶλλον
περὶ ὄχτου ὕδατος. Ἐν Κομοτινῇ *νεραγοί* (ὄχι *νερουγοί*) ἐλέγοντο οἱ πρὸς
ἀποχέτευσιν τῶν ὕδάτων τῶν οἰκιῶν κατασκευαζόμενοι ὄχτοι ἐν τε τῇ οἰ-
κίᾳ καὶ ἐν τῇ ὁδῷ.

Ἐν Α 125 διορθοῦται μετὰ τινος δισταγμοῦ τὸ *Μαρίας Παχνωιωτῶς*
εἰς *Παναγιωιωτῶς* μετὰ παραπομπῆς εἰς τὸ *Παναγιώτης* ἐν Κ 255. Δὲν νο-
μίζω ὅτι ὑπάρχει τις σχέσις μεταξὺ τῶν δύο. *Παχνωιωτῶς* εἶναι ἡ γυνὴ τοῦ
Παχνωιωτου καὶ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη διορθώσεως.

Ἡ ἐν Α 235 διόρθωσις τοῦ *Κλωστομάλου* εἰς *Κλωσομάλλου* προφα-
νῶς ὀφείλεται εἰς τυπογραφικὸν παρόραμα, ἐφ' ὅσον ἐν Α 224 διορθοῦται
ὁρθῶς εἰς *Κλωστομάλλου*.

Ἐν Α 161 κ.ἀ. ὑποπιεῦω μήπως τὸ τοπωνύμιον *Κάμενα* πρέπει νὰ
τονισθῇ *Καμένα* (τὰ).

Τὸ πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τῶν τοπωνυμίων καὶ τῶν ὀνομάτων, βαπτι-
στικῶν καὶ ἐπωνυμίων, τῶν παρεχομένων ὑπὸ τῶν πρακτικῶν, ὧν ἀρκετὰ
μέχρι τοῦδε ἐδημοσιεύθησαν, κατάλογον τῶν ὁποίων μᾶς δίδει ὁ συγγρα-
φεὺς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ἐπιβάλλει, νομίζω, πλεον τὴν εἰδικὴν περὶ αὐτῶν
μελέτην ὑπὸ τῶν περὶ τὴν βυζαντινὴν καὶ νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἀσχολου-
μένων, ἡ ὁποία ἐλπίζω ὅτι πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα θὰ φέρῃ εἰς φῶς. Τὸ
ἔργον τοῦ συγγραφέως, ἀποτελοῦν, ὡς εἶπομεν, διπλωματικῶς σπουδαιό-
τατον συμπλήρωμα τοῦ ἀνωτέρω κριθέντος διπλωματικοῦ ἔργου του, παρέ-
χει συγχρόνως ἀφθονον καὶ ἐξηκριβωμένην ὕλην διὰ ποικίλας ἄλλας ἱστο-
ρικὰς καὶ γλωσσικὰς μελέτας, τῶν ὁποίων τὸν δρόμον ἔδειξεν οὗτος ἐν τῇ
εἰσαγωγῇ. Δὲν ἔχουν παρὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν οἱ νεώτεροι.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Fr. Dölger, Ein Fall slavischer Emsiedlung im Hinterlande von
Thessalonike im 10. Jahrhundert. (Sitzungsberichte der bayerischen
Akademie der Wissenschaften. Philos.— hist. Klasse. Jahrgang 1952
Heft 1). München, 1952.

Ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει ἔγγραφον ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Μονῆς Ἰβή-
ρων τοῦ πατρικίου, ἀνθυπάτου, κριτοῦ τοῦ βήλου, βασιλικοῦ νοταρίου καὶ
ἀναγραφῆως τῆς Δύσεως Λέοντος, ὅστις διὰ τοῦτου, ἐκδουθέντος τὸ 1059
ἢ 1074, βεβαιοῖ τὴν ὑπαρξίν παλαιότερων χρυσοβούλλων καὶ ἄλλων ἐγγρά-
φων, δι' ὧν χορηγοῦνται ἢ βεβαιοῦνται διάφοροι χορηγίαί σχετικαὶ πρὸς
τὴν μονήν. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα εἶναι τὰ ἐξῆς:

1) Χρυσόβουλλον τοῦ Πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου τοῦ ἔτους 946 ὑπὲρ τῆς Μονῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου, διακειμένης κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην, συσταθείσης δὲ ὑπὸ τοῦ Νικολάου μοναχοῦ, ἀδελφοῦ τοῦ πατρικίου Καλωνᾶ καὶ τῆς ἀνεψιᾶς ἐκείνου Ἄ <γάπ> ης ἢ Ἄ <γάθ> ης.

2) Χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοῦ βασιλέως τοῦ ἔτους 957)958 ὑπὲρ τῆς τοῦ Ἄθω μονῆς.

3) Χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ τοῦ Β' τοῦ ἔτους 959)960 ὑπὲρ τῆς Μονῆς Κολοβοῦ.

4) Χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως Βασιλείου τοῦ Β' τοῦ ἔτους 979)980 περὶ δωρεᾶς εἰς τὸν μοναχὸν Ἰωάννην καὶ σύγκελλον Τορνίκιον τῆς Μονῆς τοῦ Λεοντίου ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῆς Μονῆς Κολοβοῦ ἐν Ἱερισσῷ, ἔτι δὲ καὶ τῆς Μονῆς τοῦ Κλήμεντος, τῆς ἰδρυμένης ἐπ' ὀνόματι τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ διακειμένης ἐν Ἄγιφ ὄρει, ἀντὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονῆς τῆς Ἰβηρίσσης καὶ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι Μονῆς τοῦ ἁγίου Φωκᾶ.

5) Χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος (1034·1041) ὑπὲρ τῆς μονῆς τοῦ Ἄθω ἣτοι τῶν Ἰβήρων,¹ περὶ δωρεᾶς τῶν δημουθέντων κτημάτων τοῦ ἐπὶ ἐγκλήματι καθοσιώσεως καταδικασθέντος μοναχοῦ Γεωργίου.

Πλὴν τῶν χρυσοβούλλων τούτων μνημονεύονται καὶ ἔγγραφα δύο ἐπαρχιωτῶν δικαστῶν, τοῦ σπαθαροκανδιδάτου καὶ ἀσηκρήτου Ἰωάννου καὶ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Ἀνδρονίκου καὶ κριτοῦ Βολεροῦ, Στρυμόνος καὶ Θεσσαλονίκης, ἐν οἷς ἀπρηριθμοῦντο τὰ χρυσόβουλλα καὶ αἱ δωρεαὶ τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων.

Εἶναι αὐτονόητον ὅτι τὰ ὑπὲρ τῶν διαφόρων παλαιότερων μονῶν ἔγγραφα περιελήφθησαν, διότι αὗται εἶχον ἤδη περιέλθει διὰ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Βασιλείου τοῦ Β' εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἰβήρων.

Τὰ μνημονευόμενα ἐν τῷ ἔγγράφῳ χρυσόβουλλα εἶναι λίαν ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων καὶ τῶν περιελθουσῶν εἰς αὐτὴν παλαιότερων μονῶν. Ἐκεῖνο ὁμως, εἰς τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ἐνδιατρίβει ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ σημασίαν, εἶναι τὸ τρίτον, τὸ ὑπὸ τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Β' ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 959)960, ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ δωρεᾶς τεσσαράκοντα ἀτελῶν παροίκων εἰς τὴν Μονὴν Κολοβοῦ ἀντὶ τῶν τοπίων, τὰ ὁποῖα ἀφηρέθησαν ἀπ' αὐτῆς ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς Ἱερισσοῦ παρὰ τῶν ἐνοσκηνωθέντων ἐκεῖσε Σκλάβων Βουλγάρων. Ἡ ἐνοσκήνωσις αὕτη Βουλγάρων περὶ τὴν Ἱερισσοῦν δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸν συγγραφεῖα νὰ

¹ Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὸ χρυσόβουλλον ταυτίζει τὴν καὶ ἀλλαχόθεν γνωστὴν Μονὴν τοῦ Ἄθω πρὸς τὴν Μονὴν τῶν Ἰβήρων. Πρβλ. τὴν ἐν σ. 11 σημ. 2 σημείωσιν τοῦ συγγραφεῖως

ἐκφράση ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τὴν γνώμην του περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐγκαταστάσεως σλαβικῶν φύλων ἐν τῇ Νοτίῳ Μακεδονίᾳ.

«Εἶναι γνωστόν, λέγει, ὅτι εἰς τὴν πλησιεστέραν ἢ ἀπωτέραν περιοχὴν τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ τὰς μεγάλας σλαβικὰς εἰσβολὰς τοῦ 5' καὶ 6' αἰῶνος ἐγκατεστάθησαν σλαβικὰ φύλα μεταξὺ τοῦ ἐπικρατοῦντος πάντοτε ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ¹ (unter der immer vorwiegend griechischen Bevölkerung). Τὰ φυλετικὰ ὀνόματα αὐτῶν παρεδόθησαν ἐν μέρει εἰς ἡμᾶς. Τὰ ἐν τῇ Νοτίῳ Μακεδονίᾳ σλαβικὰ τοπωνύμια ἐν ταῖς περιοχαῖς τῆς Θεσσαλονίκης, Κιλκίς καὶ Χαλκιδικῆς, τοῦ Σιδηροκάστρου, τῶν Ζιχνῶν καὶ τῶν Σερρών, ὅπως καὶ τὰ σλαβικὰ ἐπώνυμα καὶ βαπτιστικά, τὰ ὅποια εὐρίσκομεν μεταξὺ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰ χωρία, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἀγίου ὄρους ἀκόμη καὶ τὸν 14' αἰῶνα, μᾶς πληροφοροῦν ὅτι τὰ σλαβικὰ στοιχεῖα ἐν μέσῳ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὰ Ἑλληνισμοῦ ἀκόμη καὶ εἰς τὰς κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὰς ἀγροτικὰς κοινότητας διετηρήθησαν ἐπιμόνως. Ἡ ἑλληνοσλαβικὴ αὕτη συμβίωσις ἀπέβη κατὰ τὸν 9' αἰῶνα ἢ κοιτὶς τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Σλάβων, ἐφ' ὅσον οἱ δύο μεγάλοι ἀπόστολοι τῶν Σλάβων Κωνσταντῖνος (Κύριλλος) καὶ Μεθόδιος κατάγονται ἐξ αὐτῆς. Οἱ δύο οὗτοι ἀπόστολοι τῶν Σλάβων μόνον ἐδῶ κατέστη δυνατόν νὰ ἀποκτήσουν τὴν ζωντανὴν ἐκείνην γνώσιν τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἠθῶν τῶν Σλάβων, ἥτις κατέστησεν αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ διεξαγάγουν τὸ ἱεραποστολικόν των ἔργον μεταξὺ τῶν Μοραβῶν καὶ τῶν Νοτιοσλάβων καὶ νὰ δώσουν εἰς αὐτοὺς μαζὶ μὲ τὸ Εὐαγγέλιον τὴν γραφὴν καὶ μίαν λογοτεχνικὴν γλῶσσαν. Τὰ τεκμήρια διὰ τὴν ὑπαρξίν σλαβικῶν ἐγκαταστάσεων εἰς τοὺς μνημονευθέντας τόπους δὲν εἶναι πολυάριθμα, ἰδίως διὰ τοὺς χρόνους, τοὺς μετὰ τὰς μεγάλας νίκας τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β' ἐναντίον τῶν πάντοτε ἀνησυχῶν μακεδονικῶν Σκλαβηνῶν, διὰ τῶν ὁποίων οὗτος φαίνεται ὅτι ἔθεσέ πως τέρμα εἰς τοὺς δυσκόλους κατὰ τῶν Σλάβων ἀγῶνας τοῦ πατρὸς του Κωνσταντίνου τοῦ Δ' ἐν ἔτει 688.»

Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ διαπρεποῦς συγγραφέως, ὅστις ἔχει πλήρη γνώσιν τῶν τε γραμματικῶν καὶ τῶν ἀρχαικῶν πηγῶν, νομίζω ὅτι θέτει τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των, συμφωνεῖ δὲ πλήρως πρὸς τὰ ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, οἱ ὅποιοι ἀπὸ δεκαετηρίδων ἀγωνίζονται νὰ ἀποδείξουν ὅτι αἱ σλαβικαὶ ἐγκαταστάσεις εἰς τὰς ἑλληνικὰς περιοχὰς εἶναι λίαν περιορισμέναι, τὰ δὲ λεγόμενα περὶ σλαβικῆς πλημμύρας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐτάφη ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, εἶναι ὑπερβολαὶ μυθώδεις, αἱ ὅποια δὲν εἶναι πάντοτε ἀπηλλαγμέναι πολιτικῶν ἐλατηρίων.

Ὁ συγγραφεὺς προχωρῶν ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ ἐγγράφῳ Σκλάβων Βουλγάρων ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἰε-

¹ Ἡ ὑπογράμμισις ἀνήκει εἰς ἐμέ.

ρισσοῦ. Δέχεται ὅτι ἡ λέξις *σκλάβων* ἐν τῷ ἐγγράφῳ δὲν εἶναι ὄνομα προσηγορικόν, οὐδὲ δηλοῖ αἰχμαλώτους ἢ ἀνδράποδα, ἀλλὰ κύριον ἐθνικὸν ἀντι *Σλάβων*, διότι παρατηρεῖ¹ ὅτι τὰ ὀνόματα *Σκλαβηνοί*, *Σκλαβῖνοι*, *Σθλάβοι*, *Σκλάβοι* εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Γ' μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος εἶναι πάντοτε ἐθνικά, μόλις δὲ κατὰ τὸ 1136 εἰς τὸ Τυπικὸν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος ἐμφανίζεται τὸ ὄνομα *σθλάβος* ὡς προσηγορικὸν μὲ τὴν σημασίαν τοῦ *δούλου*, τοῦ *ἀνδραπόδου*, καθ' ὅσον ἐν αὐτῷ γίνεται λόγος περὶ τινος Θεοδοωρίτζη *σθλαβοπόλου* τοῦ βασιλέως (τὸ προὔστειον τοῦ *σθλαβοπόλου* τῆς βασιλείας μου τοῦ Θεοδοωρίτζη). Κατὰ ταῦτα ἡ φράσις *Σκλάβοι Βούλγαροι* δὲν σημαίνει *αἰχμαλῶτοι Βούλγαροι*, ἀλλὰ *Σλάβοι Βούλγαροι*, δηλ. Σλάβοι ἐκ Βουλγαρίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐκ Μακεδονίας Σλάβους. Ἡ λέξις *ἐνσκηνωθέντων* κατὰ τὸν συγγραφέα δύναται νὰ δηλώσῃ δύο τινά, ἢ ὅτι οἱ Σλάβοι οὗτοι ἐγκατεστάθησαν ἰδίᾳ δυνάμει ἢ ὅτι ἐποποθετήθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἢ τινος τῶν δυνατῶν γειτόνων τῆς Μονῆς Κολοβοῦ. Τὸ δεύτερον τοῦτο θεωρεῖ ἀπίθανον.

Εἰς τὴν γνώμην ταύτην, ὅτι πρόκειται περὶ βιαίας ἐγκαταστάσεως, ἤχθη ὁ συγγραφεὺς, διότι πιστεύει ὅτι τὸ γεγονός τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Σλαβοβουλγάρων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κολοβοῦ σχετίζεται ἀμέσως πρὸς τὸ ἐν τῷ σιγίλλῳ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Θεοδώρου τοῦ ἔτους 975 λεγόμενον, ὅτι δὲν εὔρε τοὺς τριάκοντα ἕξ οἴκους τῆς Μονῆς Λεοντίου, διότι οὗτοι ἠφανίσθησαν ὑπὸ τῶν ἐθνῶν,² εἰς τὸ ὅποιον διετηρήθη ἡ μνήμη τῆς βιαίας ἐγκαταστάσεως 36·40 οἴκων χωρικῶν ὑπὸ δμάδος βαρβάρων ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μονῆς Κολοβοῦ μέχρι τῶν ἐτῶν 960 ἢ καὶ 975.³ Ὅπως δὴ ποτε οἱ Σλαβοβούλγαροι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐκδόσεως τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Β' (959/960) εὔρισκοντο ἐγκατεστημένοι εἰς τὰ τοπία τῆς Μονῆς Κολοβοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς εἶτε δὲν ἠδύνατο εἶτε δὲν ἤθελε νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ, διὰ νὰ ἀποδώσῃ ταῦτα εἰς τὴν μονήν.

Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς βιαίας ταύτης ἐγκαταστάσεως καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πρέπει νὰ τεθῇ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ τσά-

¹ Ἐν σ. 23.

² Βλ. σ. 11 σημ. 1 καὶ σ. 12 σημ. 4. «Τοὺς εἰρημένους τριάκοντα ἕξ οἴκους οὐκ εὔρον ἐν τῇ τῆσάυτη μονῇ διὰ τὸ τούτους ἀφανισθῆναι ἐκ τῶν ἐθνῶν». Ὁ συγγραφεὺς κρίνων τὴν ὄχι πολὺ ἀκριβῆ ἐκδοσιν τοῦ ἐγγράφου ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἰωακείμ Ἰβηρίτου ἐν BZ 29 (1929-1930) σ. 104-106 διορθώνει ὀρθῶς τὴν λέξιν *οἴκους* εἰς *παροίκους*. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ χρῆσις τῆς λέξεως *ἐθνῶν* μὲ τὴν σημασίαν τῶν βαρβάρων, *τῶν μὴ Ρωμαίων*, ἐδῶ Βουλγάρων, περὶ τῆς ὁποίας εἶπομεν ἤδη ἀν. σ. 725. Πρόσθετος καὶ τὰ σημειούμενα ὑπὸ τοῦ Ν. Α. Βέη ἐν Ἑλληνικοῖς τόμ. Α', σ. 343 σημ. 2.

³ Βλ. σ. 17.

⁴ Ὁ συγγραφεὺς ἐκ παραδρομῆς προφανῶς γράφει ἐν σ. 17 Κωνσταντίου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

ρου τῶν Βουλγάρων Συμεών, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ 913 μέχρι τοῦ 924 σχεδὸν κατ' ἔτος εἰσέβαλλεν εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς ταύτας, αἱ ὁποῖαι μεταξὺ τοῦ 921 καὶ 924 ἐξετάθησαν μέχρι τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Πελοποννήσου, εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἀπόμοιρά τις ἐκ τοῦ ὄγκου τῶν Βουλγάρων, ὅστις κατέκλυζε τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἀπεσπάρθη καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ὅπου τοὺς ἐκάλει ἡ γονιμότης τῆς χώρας, εἰς ἴδιον συνοικισμὸν.

Τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως εἶναι πολὺ πιθανά, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀπολύτως βέβαια.

Δυσκολεύομαι πρῶτον νὰ πιστεύσω ὅτι τὸ ὄνομα *Σκλάβος* μόλις περὶ τὸν ΙΒ' αἰῶνα κατήντησεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ *δοῦλος*. Ἐὰν δὲν ὑπάρχουν παραδείγματα προγενέστερα τῆς τοιαύτης σημασίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπάρχουν εἰς τὴν Δύσιν ἤδη ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος,¹ ὁ δὲ τύπος *Σκλάβος* ἀντὶ *Σκλαβηνός* κτλ. ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν βεβαίως σημασίαν εὐρίσκεται ἤδη παρὰ *Μαλάλα*, ὅπως σημειώνει ὁ συγγραφεὺς, ὅπως βραδύτερον καὶ παρὰ *Θεοφάνει*. Ἐπειτα νομίζω ὅτι ἡ μετάπτωσης τοῦ ὀνόματος ἀπὸ ἐθνικοῦ εἰς προσηγορικὸν πρέπει νὰ ἔγινε κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ ἐξανδραποδισμοὶ τῶν Σλάβων ἐγίνοντο εἰς εὐρείαν ἔκτασιν, τὰ δὲ *Σκλαβῶα ἀνδράποδα* ἦσαν πολυπληθῆ, καὶ οὗτος εἶναι κυρίως ὁ Ζ' αἰῶν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Η' ἀκόμη αἰῶνα πολυάριθμοι ἦσαν οἱ καταφεύγοντες εἰς τὸ Βυζάντιον Σλάβοι, μὴ ἀνεχόμενοι πιθανῶς τὴν δουλείαν τῶν Βουλγάρων.² Ἀπὸ τοῦ Θ' ὅμως αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς οἱ ἀγῶνες μεταξὺ Σλάβων καὶ Βυζαντινῶν σχεδὸν ἐκλείπουν, μολοντί τὸ δουλεμπόριον δὲν εἶχε παύσει. Κατὰ ταῦτα πιστεύω ὅτι ἡ λέξις *Σκλάβος* κατήντησεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἀνδραπόδου πολὺ ἑνωρίτερον ἀπὸ ὅ,τι πιστεύει ὁ συγγραφεὺς, τυχαῖον δὲ νομίζω τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἐσημειώθη μέχρι τοῦδε ἑνωρίτερον ἢ παρουσία αὐτῆς εἰς τὰς πηγὰς.

Δυσκολεύομαι ἐπίσης νὰ πιστεύσω εἰς τὸν παραλληλισμὸν τῆς φράσεως *Σκλάβοι Βούλγαροι* πρὸς τὰ παρόμοια *Οὔννοι Βούλγαροι*, *Οὔννοι Σάβειροι* κλπ.³ Τὸ παράδειγμα τοῦ ἐγγράφου εἶναι μοναδικόν. Ἐκτὸς τούτου εἰς τοὺς συγγραφεῖς, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, οὐδέποτε γίνεται σύγχυ-

¹ Βλ. προχείρως Ducange, Glossarium mediae et infimae latinitatis ἐν λ. sclavus καὶ Littré, Dictionnaire de la langue française ἐν. λ. esclave.

² Πρβλ. τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους μνημονευόμενον γεγονός τῆς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' ἐγκαταστάσεως εἰς τὸν Ἀρτάναν τῶν προσφυγόντων εἰς τὸ Βυζάντιον Σλάβων. Θεοφάνης ἔκδ. de Boor σ. 432, 27. Πρβλ. καὶ Νικηφόρον ἔκδ. de Boor σ. 69, 2, ὅστις ἀναβιβάζει τὸ πλῆθος αὐτῶν εἰς διακοσίας ὀκτὼ χιλιάδας. Βλ. καὶ W. N. Slatarski, Geschichte der Bulgaren. Leipzig 1918, σ. 19.

³ Βλ. σ. 27 κέ.

σις μεταξύ Σλάβων καὶ Βουλγάρων. Οἱ Σλάβοι εἶναι πάντοτε Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι Βούλγαροι. Κατὰ ταῦτα νομίζω ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ σκλάβων Βουλγάρων καὶ ὄχι περὶ Σκλάβων Βουλγάρων. Ἐν τοιαύτῃ ὁμως περιπτώσει ζητητέον πότε ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἐξηνδραποδίσθησαν Βούλγαροι, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς ἢ τις τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ δυνατῶν καὶ γειτόνων ἴσως τῆς Μονῆς Κολοβοῦ ἐγκατέστησεν εἰς τοπία τῆς μονῆς, παραβιάζων τὰ δικαιώματα αὐτῆς.

Κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ Συμεῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου πολυάριθμοι Ἕλληνες ἐξηνδραποδίσθησαν, τοῦτο ὁμως δὲν ἀποκλείει καὶ Βούλγαροι νὰ ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Συνεχιστὴς τοῦ Θεοφάνους¹ ὁμιλῶν περὶ τῆς στάσεως τοῦ Ἰωάννου, ἀδελφοῦ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Συμεῶν Πέτρου, μετὰ τὸν γάμον αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐγγονῆς τοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Α' ἐν ἔτει 928 ἀναφέρει ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε τὸν ραϊκτωρα Ἰωάννην τὸν μοναχόν, διὰ νὰ κάμῃ ἀλλάγιον τῶν κρατουμένων αἰχμαλώτων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προϋποθέτει τὴν ὑπαρξιν καὶ Βουλγάρων αἰχμαλώτων, ἔστω καὶ ἐλαχίστων. Πλὴν τούτου ἔχομεν καὶ μίαν ἄλλην περίπτωσιν ἐξανδραποδισμοῦ Βουλγάρων ὀλίγων μετὰ τὴν ἀνοδὸν τοῦ Πέτρου εἰς τὴν ἀρχήν. Κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ Κεδρηνοῦ ὁ ἕτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ Μιχαήλ, θέλων νὰ ἐκτοπίσῃ αὐτὸν τῆς ἀρχῆς, καταλαβὼν ὄχυρόν τι φρούριον ἐκίνει τοὺς Βουλγάρους κατὰ τοῦ Πέτρου καὶ πολλοὶ προσεχώρησαν εἰς αὐτόν. Ἀποθανόντος δ' αὐτοῦ μετὰ μικρόν, οἱ προσχωρήσαντες, φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τοῦ Πέτρου, ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ διελάσαντες διὰ τῶν θεμάτων τῆς Μακεδονίας, τοῦ Στρουμόνος καὶ τῆς Ἑλλάδος λεηλατοῦντες τὰ ἐν ποσὶ κατέλαβον τὴν Νικόπολιν, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν ὑστερον ὁμως καταπολεμηθέντες διαφοροτρόπως ὑποχείριοι τῶν Ῥωμαίων ἐγένοντο.² Τὸ γεγονός ἀφηγεῖται καὶ ὁ Συνεχιστὴς χωρὶς νὰ ὁμιλῇ περὶ τῆς ὑποταγῆς κατόπιν τῶν ἐπιδρομῶν. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι οἱ προσχωρήσαντες εἰς τὸν Μι-

¹ Συνεχιστὴς Βόνν. 419, 15.

² Βόνν. II, 312, 19 κέ. Καὶ Μιχαήλ δὲ ὁ τοῦ Πέτρου ἕτερος ἀδελφός, τὴν Βουλγαρικὴν ἡμερόμενος κατασχεῖν ἐξουσίαν, φρούριον καταλαβὼν ἐρμυρὸν ἀνέσσει τὰ Βουλγάρων, καὶ πολλοὶ προσεφύγησαν αὐτῷ. Μετὰ μικρόν δὲ τούτου ἀποθανόντος δεδιότες οἱ προσφύγοντες τὴν τοῦ Πέτρου ἀγανάκτησιν, ἐπῆλθον ταῖς Ῥωμαϊκαῖς χώραις διὰ Μακεδονίας καὶ Στρουμόνος καὶ Ἑλλάδος, καταλαβόντες τὴν Νικόπολιν, πάντα τὰ ἐν ποσὶ λεηλατούμενοι καὶ τέλος ἐν αὐτῇ σαββατίσαντες οἵτινες ὑστερον διαφορῶς καταπολεμηθέντες ὑποχείριοι Ῥωμαίων ἐγένοντο. — Περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως ταύτης περὶ τὴν Νικόπολιν βλ. καὶ Ν. Ν. Βέη, Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν τζάρον Συμεῶν καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ Ἀρέθου Καισαρείας. Ἑλληνικὰ τόμ. 1 σελ. 355. — Ὁ Φουρτίκης ἐν Ἑπειρωτικαῖς Χρονικαῖς τ. Γ' (1928) σ. 138 πιστεύει ὅτι οἱ Βούλγαροι οὗτοι ὑπετάγησαν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Β'. Νομίζω ὅτι τὸ ὑστερον τοῦ Κεδρηνοῦ καὶ τὸ διαφορῶς καταπολεμηθέντες, δηλοῦν ἐπανειλημμένας ἐπιχειρήσεις τῶν Βυζαντινῶν πρὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Β'.

χαήλ χαρακτηρίζονται ὡς «οἱ τῆς Πέτρου ἀρχῆς διεστηκότες Σκύθαι».¹ Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ συγγραφεὺς ὀνομάζει ἀλλαχοῦ τοὺς Σλάβους.² Ἄλλ' οἱ διεστηκότες οὗτοι τῆς ἀρχῆς τοῦ Πέτρου Σλάβοι δὲν δύνανται νὰ εἶναι «τὰ κύκλω ἔθνη, οἱ τε Χρωβάτοι, οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ λοιποί», οἱ ὅποιοι ἐσχεδίαζον νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῶν Βουλγάρων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Συμεῶν.³ Διότι οὗτοι εὐρίσκοντο πολὺ μακρὰν τοῦ θέματος τῆς Μακεδονίας, δηλ. τῆς Θράκης, ὅπου πρῶτον εἰσήλασαν οἱ προσχωρήσαντες εἰς τὸν Μιχαήλ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ τὸ ὄχρῶν φρούριον, τὸ ὁποῖον κατέσχευε ὁ Μιχαήλ καὶ κατέστησε κέντρον τῶν συγκεντρώσεών του, ἔκειτο εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Βουλγαρίαν, πιθανῶς περὶ τὸν Δίμον. Κατὰ ταῦτα οἱ Σλάβοι τοῦ Μιχαήλ πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μὴ ἀφομοιωθέντα εἰσέτι ὑπολείμματα τῶν παλαιῶν Σλάβων, τῶν ἐγκατεστημένων ἐν Βουλγαρίᾳ.

Ἐὰν τώρα συνδυάσωμεν τὰς πληροφορίες τῶν δύο συγγραφέων, αἱ ὁποῖαι προφανῶς ἀνατρέχουν εἰς τὴν αὐτὴν πηγὴν, θὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ περίεργον συμπέρασμα ὅτι εἶναι πολὺ πιθανὸν οἱ σκλάβοι Βούλγαροι τοῦ ἐγγράφου, ἂν, ἐννοεῖται, πρόκειται περὶ τῶν καταλαβόντων τὴν Νικόπολιν, νὰ ὑπῆρξαν ταυτοχρόνως καὶ σκλάβοι Βούλγαροι, ἀλλὰ καὶ Σλάβοι Βούλγαροι, δηλ. ἐκ Βουλγαρίας προσερχόμενοι. Ποῖον ἐκ τῶν δύο εἶχεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ χρυσοβούλλου ἐν νῶ ἄδηλον πλὴν εἰ τῷ Θεῷ. Τὸ κατ' ἐμὲ πιστεύω ὅτι εἶχε μᾶλλον ὑπ' ὄψιν τὸ πρῶτον, διότι, ὡς εἶπον ἤδη, τὴν ἰδίαν βίαν ἐγκατάστασιν εὐαρίθμων ἀνθρώπων θεωρῶ ἀπίθανον.

Τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως, ὅτι κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Συμεῶν ὁμάς Σλάβων ἐκ Βουλγαρίας ἐγκατεστάθη ἰδίαν βίαν εἰς τὰ τοπία τῆς Μονῆς Κολοβοῦ διὰ τὴν ἀγαθότητα τῆς γῆς, δὲν θεωρῶ πιθανὴν καὶ διὰ τοῦτο,

¹ Συνεχιστῆς Βόνν. 420, 1 κέ. Ἄλλὰ καὶ Μιχαήλ μοναχός, αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς Πέτρου, κατὰ σπουδῆς ἔχων τῆς Βουλγαρικῆς ἐξουσίας ἐπιλαβέσθαι, ἰδιοστασίασεν ἐν τινι Βουλγαρικῷ κάστρῳ καὶ τούτῳ προσεργύησαν οἱ τῆς Πέτρου ἀρχῆς διεστηκότες Σκύθαι. Οὗ μετὰ τὴν τοῦ βίου καταστροφὴν ἐπῆλθον οὗτοι ταῖς Ῥωμαϊκαῖς χώραις, ὥστε συμβῆναι τούτους ἀπὸ Μακεδίδος διὰ Σιρμύονος πρὸς Ἑλλάδα καὶ τὴν Νικόπολιν προσχωρήσαι καὶ τὰ ἐκεῖσε πάντα ληίσασθαι.

² Συνεχιστῆς Βόνν. 288, 17. «ἔτι γε μὴν καὶ τῶν ἐν Παννονίᾳ καὶ Δαλματίᾳ καὶ τῶν ἐπέκεινα τούτων διακειμένων Σκυθῶν, Κρωβάτοι φημί καὶ Σέρβοι καὶ Ζαχλουμοὶ Τερβουινῶται τε καὶ Διοκλητιανοὶ καὶ Ρεντανοί, τῆς ἀνέκαθεν τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἀφηνιάσαντες αὐτόνομοι τε καὶ αὐτοδέσποτοι καθεστήκεισαν, ὑπὸ ἰδίων ἀρχόντων μόνον ἀρχόμενοι.

³ Συνεχιστῆς Βόνν. σ. 412,9 κέ. Τὰ κύκλω οὖν ἔθνη τοῦ Συμεῶν μαθόντα τελευτήν, οἱ τε Χρωβάτοι, οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ λοιποί, ἐκστρατεύειν κατὰ Βουλγάρων ἐβουλεύοντο. Πρβλ. καὶ Κεδρηνὸν Βόνν. II σ. 308,13. Τὰ γοῦν περίεξ ἔθνη, Τοῦρκοι Σέρβοι Χρωβάτοι καὶ οἱ λοιποί, τὴν τοῦ Συμεῶν ἀναμαθόντες τελευτήν ἐκστρατεύειν κατὰ Βουλγάρων ἐβουλεύοντο.

ὅτι ἐν γένει ἢ γῆ τῆς Χαλκιδικῆς, παραβαλλομένη μάλιστα πρὸς τὴν τῆς Βουλγαρίας, δὲν εἶναι πολὺ ἀγαθὴ, ἢ δὲ ἰδίᾳ βία ἐγκατάστασις ὀλίγων δεκάδων ἀνδρῶν εἶναι ἀπίθανος, ὡς ἀπίθανος εἶναι καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ βασιλέως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Συμεῶν νὰ τοὺς ἐκτοπίσῃ καὶ ἐπαναφέρῃ τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των. Ἐπειτα εἶναι ἐπίσης ἀπίθανον ὅτι στρατιῶται τοῦ Συμεῶν, οἱ ὅποιοι ἐπλούτιζον ἐκ τῆς λείας καὶ ἔσπευδον νὰ φέρουν αὐτὴν εἰς τὰς πατρίδας των, θὰ εἶχον διάθεσιν, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐν χώρᾳ ξένη μετὰ πλῆθυσμον ἐχθρικοῦ πρὸς αὐτούς.

Ἡ ἐν σ. 12 σημ. 4 ἀπόλυτος συσχέτισις τοῦ γεγονότος τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Βουλγάρων πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ σιγγιλίου τοῦ Θεοδώρου ἀναφερόμενον γεγονός τοῦ ἀφανισμοῦ τριάκοντα οἴκων (ἢ παροίκων) ἐκ τῶν ἐθνῶν ὅπως διατυποῦται, ὅτι δηλ. πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος (um den gleichen Vorgang), δὲν μοῦ φαίνεται πολὺ ἀκριβής. Ἐν τῷ σιγγιλίῳ πρόκειται περὶ ἀφανισμοῦ οἴκων (ἢ παροίκων) τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς τοῦ Λεοντίου χωρὶς νὰ καθορίζεται καὶ ὁ τόπος, ἐνῶ ἐν τῷ προκειμένῳ χρυσοβούλῳ πρόκειται περὶ τοπίων τῆς Μονῆς Κολοβοῦ πιθανῶς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἱερουσαλῶν.

Ὁ ἐν τῷ σιγγιλίῳ μνημονευόμενος Κλάδων, ἐκ προσώπου τοῦ ὁποίου ἐνεργεῖ ὁ Θεόδωρος, ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ὁ ἐπισκευάσας τὰ τεῖχη τῆς Χριστουπόλεως οὔτε ἄλλος τις τῶν μέχρι τοῦδε μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο σημειωθέντων.¹ Πρέπει λοιπὸν νὰ προστεθῇ εἰς τοὺς γνωστοὺς τρεῖς ὡς τέταρτος. Πιθανῶς οὗτος ἦτο στρατηγὸς Θεσσαλονίκης.²

Ὁ ἐκδότης τοῦ ἐγγράφου Λέων ὑπογράφεται ὡς ἀναγραφὴς τῆς Δύσεως, ὁ ἴδιος δὲ καθορίζει (στ. 30) τὰ θέματα τῆς δικαιοδοσίας του εἰς τέσσαρα. Ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ὡς ἀποτελοῦντα τὴν Δύσιν τὰ θέματα Θεσσαλονίκης, Βολεροῦ, Στρυμόνος καὶ Ἰσως τῆς Μακεδονίας ἢ τῆς Θράκης. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀσφαλές. Ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν θὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν λέξιν θέμα. Ἐὰν μὲν ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἐννοήσωμεν τὰς ὑπὸ τοὺς δοῦκας περιοχάς, αἱ ὁποῖαι, ὡς γνωστόν, ἐκαλοῦντο καὶ δουκᾶτα, τότε τὸ θέμα Βολεροῦ-Στρυμόνος-Θεσσαλονίκης θὰ πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς ἐν, ὡς ἐν δὲ καὶ τὸ τῆς Θράκης-Μακεδονίας. Εἰς ταῦτα θὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν ἄλλα δύο, ὅπως τὸ τῆς Φιλιππουπόλεως - Βερόης - Μόρας - Ἀχρῖδῶς καὶ τὸ δουκᾶτον Βουλγαρίας, χωρὶς ὅμως μὲ αὐτὸ νὰ ἐξαντληθῇ ἡ Δύσις, ἢ ὁποία ἔχει καὶ ἄλλα θέματα, οἷον τῆς Ἑλλάδος, Πελοπον-

¹ Βλ. Κυριακίδου, Βυζαντιναὶ μελέται II—V, ἐν εὐρετηρίῳ λ. Κλάδων.

² Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χάλδος, δούξ τῆς Θεσσαλονίκης, ἐν τῷ ὑπὲρ τοῦ Εὐθυμίου τοῦ Ἰβήρος ἐκδοθέντι σιγγιλίῳ μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχόντων, ἀπὸ τὴν ὄχλησιν τῶν ὁπίων ἀπαλλάττει τὴν μονὴν, ὁμιλεῖ καὶ περὶ τοῦ ἀντιπροσωποῦντος αὐτόν. Βλ. Fr. Doelger, Aus den Schatzkammern 59,11.

νήσου κ.τ.λ. Ἐὰν ὑπὸ τὸ ὄνομα θέμα νοήσωμεν τὰς μικροτέρας περιοχάς, τὰς ὑπὸ στρατηγούς, τὰ στρατηγᾶτα, τότε τὰ θέματα τῆς Δύσεως εἶναι πολλαπλῆσια τῶν τεσσάρων. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ τίτλος τοῦ ἀναγραφέως τῆς Δύσεως εἶναι ἀκαθορίστου περιοχῆς, ἡ ὁποία καθορίζεται ἐκάστοτε ἰδιαιτέρως. Ὡς πρὸς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τείνω νὰ πιστεύσω ὅτι ἡ ἀρμοδιότης τοῦ Λέοντος ἐξετείνετο εἰς τὸ δουκᾶτον Θεσσαλονίκης, τὸ ὁποῖον πλὴν τῶν θεμάτων Βολεροῦ, Σιρυνμόνος καὶ Θεσσαλονίκης περιελάμβανε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους πιθανῶς καὶ τὸ θέμα Σμολένων. Ἐγγὺς πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ Λέοντος ὁ Ἰωάννης Καταφορῶν (1079) διορίζεται ἀναγραφεὺς «Σμολένων σὺν τῇ νέᾳ διοικήσει Θεσσαλονίκης».¹

Ἡ δημοσίευσίς τοῦ ἐγγράφου καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἱστορικά παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως δεικνύουν πόσον ἐπείγουσα διὰ τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν εἶναι ἡ συστηματικὴ καὶ καλὴ ἔκδοσις ὅχι μόνον τῶν ἀνεκδότων, ἀλλὰ καὶ τῶν κακῶς μέχρι τοῦδε ἐκδεδομένων ἐγγράφων τῶν ἀγιορειτικῶν μονῶν.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Fr. Dölger, Zwei byzantinische Reiterheroen erobern die Festung Melnik. Ex Sertis Kazarovianis seorsum expressum. [Ephemeridis Instituti archaeologici bulgarici]. Serdicae MCM. 4ον σ 275·279.

Τὰ θαύματα τῶν δύο στρατιωτικῶν ἁγίων, τοῦ Θεοδώρου τοῦ Τίρωνος καὶ Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὸ χειρόγραφον, τὸ περιέχον τὴν περιγραφὴν τῆς ἐν Σέρραις βυζαντινῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Θεοδώρων ὑπὸ τοῦ Πεδιασίμου, συγγραφέως τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, καὶ ἐν συνεχείᾳ πρὸς αὐτήν, ἀφηγοῦνται καὶ τὸ ἐξῆς θαῦμα.

Ὅτε ὁ Θεόδωρος ὁ Λάσκαρης εὐρίσκετο ἐν Σέρραις, ἐτοιμαζόμενος νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τῶν Βουλγάρων τῆς ἐλληνικῆς πόλεως Μελενίκου, προσηχηθῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων διὰ τὴν εὐδόωσιν τῆς ἐκστρατείας του. Μετὰ τὴν προσευχὴν ἐξελίγησε ὅτε δὲ εὐρίσκετο εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ, ἐνεφανίσθησαν εἰς αὐτὸν δύο νέοι καὶ εὐγενεῖς τὴν ὄψιν ὑπερανθρώπου ἀναστήματος καὶ ἀξιοπροεποῦς μορφῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ, ἐκπλαγείς πρὸ τοῦ θεάματος, ἠρώτησέ τινα τῶν περὶ αὐτὸν ἀρχόντων ἐὰν βλέπῃ τὸ παράδοξον θέαμα. Πρὶν ὅμως τελειώσῃ τὴν ἐρώτησιν, αἱ δύο μορφαὶ ἐξηφανίσθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐρωτηθεὶς ἀπήντησεν ὅτι οὐδὲν εἶδεν, ὁ αὐτοκράτωρ ἠννόησεν ἀμέσως ὅτι οἱ δύο νέοι ἦσαν οἱ ἅγιοι, τῶν ὁποίων τὴν βοήθειαν ἐζήτησε. Ὅτε ἔφθασε πρὸ τοῦ φρουρίου, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐνεφανίσθησαν ἐκ νέου οἱ ἅγιοι μὲ εὐμενὲς πρόσωπον, ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ ὄλοι ὅσοι εἶδον τὸ ὄραμα ἐχάρησαν, διότι ἐθεώρησαν τοῦτο ὡς προιωνι-

¹ Κυριακίδης, ἐνθ' ἀν. σ. 232.